

KÖNYVISMERTETÉS

Sey Gábor: *Pécs címeres emlékei*. Házmaster '98 KFT, Pécs, 2013. 389 p. ISBN 978-963-87420-9-4.

Az 1995-ben *Címerek Pécssett* címmel megjelent mű második, bővített, átdolgozott változatát veheti kezébe az olvasó. Az átdolgozás eredményeként külső megjelenés, terjedelem, szerkezeti felépítés tekintetében is átalakult a kötet, megváltozott címe pedig a kiadvány tartalmát is jobban kifejezi. Az A/5 méretű 389 oldal terjedelmű, kifogástalanul szerkesztett kiadvány tizenegy tárgyilag jól elkülönülő fejezetre tagolódik. A szerző, aki egyébként már több helytörténeti és genealógiai tárgyú munkát publikált, most a heraldika területére kalandozott, s a Pécs város köz- és magánépületein, illetve templomi és temetői síremlékein fennmaradt címereket tárta fel, írta le, rögzítette a velük kapcsolatos fellelhető adatokat. Nem szakmabeli lévén, a munka megkezdése előtt észrevehetően törekedett heraldikai ismereteinek elmélyítésére, elsősorban címertani irodalmunk olyan jeles képviselőinek, mint Nyáry Albert, Áldásy Antal és Bertényi Iván művei tanulmányozására. Ezen szakmunkák felhasználásával a heraldika általános tudnivalóiról készített egy rövid, tömör, a tudományosság igényének megfelelő összefoglalást. A segédletnek szánt összefoglalót a szerző a kötetbe is beillesztette, rögtön a magyar, német és angol nyelvű bevezetők után következik, s a könyv második fejezetét képezi. Ezzel azonban már át is tértünk a mű szerkezetének vázlatos áttekintésére.

A harmadik fejezetet a város címeres emlékeinek betűrendes felsorolása alkotja. Az első kiadás tematikus csoportosítású mutatóinál egyértelműen áttekinthetőbbé vált a jelenlegi kiadás mutatója, amelynek segítségével gyorsabban visszakereshetők az egyes családok, települések, testületek heraldikai forrásai. A negyedik fejezet szintén egy mutató, ahol a szerző az utcanévek alfabetikus rendjében sorolja fel a címeres emlékeket.

Ezt követően ér el az olvasó az ötödik fejezethez, amely a kötet leglényegesebb és egyben legterjedelmesebb (77–354. oldal) részét teszi ki. Itt található a fellelt címerek leírásai, a nemesség- és címerszerzéssel kapcsolatos adatok, hosszabb-rövidebb családtörténeti áttekintések, a címerekről készített fotók, heraldikai rajzok és rekonstruált címerábrák fényképei.

Az egyes címereket bemutató rész minden esetben a lelőhely ismertetésével indul, a többi adat közlési sorrendje már nem ennyire kötött. Olykor a családtörténet előzi meg a címerábrákkal foglalkozó részt, máskor pedig a címerek leírását találjuk előbb, s csak azután az egyéb információkat. A szerző minden esetben maga is leírta

a felfedezett címet, és ahol lehetséges volt, közölte annak szakkönyvekben előforduló változatát. A végjegyzetnek ugyanakkor sajátos formájával találkozhatunk: a végjegyzetnek vélt hivatkozási számok ugyanis a kötet végén a „Felhasznált irodalom” című fejezetben 1-től 110-ig beszámozott szakcikk és monográfia könyvészeti adataira utalnak – ezt semmiképp sem lehet tudományos hivatkozásnak tekinteni, hiszen az adatok visszakereshetősége és gyors ellenőrzése eme „hivatkozástípus” esetén nem megoldott.

A recenzió megalapozottsága érdekében kiválasztottam öt címeres emléket, amelyeken keresztül alaposabban megvizsgáltam a leírások és címerábrák kötetben szereplő elemzését. A szorosabb vizsgálódás tárgyát a következő címerek képezték: Berényi Zsigmond pécsi püspök, Fonyó Sándor kanonok, a Döry és Pejacsevics családok címerei, valamint az ismeretlenként feltüntetett X. számú címer.

A címerekről készült felvételek kiváló minőségűek, leírásuk heraldikai szempontból kifogástalan. Eme vitathatatlan erények és értékek dacára az említett ellenőrzés során néhány olyan apró hibára, illetve hiányosságra derült fény, amelyekre feltétlenül indokolt rámutatni, bármennyire méltányolható egyébként a szerző munkája. Elsőként kell szóba hozni a „heraldikai udvariasság” fogalmát, amit – legalábbis úgy tűnik – a szerző nem ismer, vagy legalábbis nem helyesen ismer. Erről árulkodik ugyanis az a megjegyzése, hogy Nagy Iván családtörténeti munkájában a Berényi család címerpajzsában található mokus tévesen, vagyis jobb felé fordulva került ábrázolásra. Remélve, hogy a szerzőhöz is eljut majd ez a recenzió, jegyzem meg, hogy ebben az esetben a heraldikai udvariasság iskolapéldájával találkozunk a Berényi család 1431-ben kelt eredeti címereslevelén, ahol a címeralak az uralkodó iránti tiszteletből, annak leírt neve felé, vagyis balra fordul. Jól megfigyelhető ez a jelenség Zsigmond király címereslevelein, így például a Buthor, Csontos, Hothvafői, Petneházy stb. családok számára adományozott armálisokon. Történeti háttere ennek az, hogy amikor a címer az oklevéltől elvált, azaz gyűrűn, pecséten is használták, síremléken, épületen is megjelenítették, a címeralakot jobbra fordulva (lásd Berényi Zsigmond címere) ábrázolták.

Szintén hiányosságnak vélem, hogy a címereslevelek megléte és őrzőhelyére csak akkor utal a szerző, ha azok éppen a Baranya Megyei Levéltárban találhatóak. Szerencsére azonban más közgyűjteménybe szintén került közülük, eredetiben és másolatban egyaránt. Ennek alátámasztására álljon itt néhány példa: a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában van a Berényi család 1431.

évi címerlevele (DL 13509.) és 1720. évi grófi diplomája (P - 49 - Fasc. 2. No. 14.), a Döry család 1855. évi osztrák bárói oklevele (P - 105-1-1855-1.), a Hothvafői, másképp Thamadócz család 1405-ös adománylevele (DL 50514.), Esztergomban, a Primási Levéltárban található a Pejacsevics György bolgár bárói rangját megerősítő 1712-ben kelt oklevél.

Lényeges adatok elhagyása mellett többször előfordul, hogy a szerző fölösleges ismétlésekbe bocsátkozik. Így például a címerek lelőhelyét legalább három helyen szerepelteti. A latin nyelvű jelmondatokat és fordításait nem pusztán az adott címernél, hanem az idegen szavak és kifejezések fejezetben újból leírja. Ráadásul boszszantó tévedések fordulnak elő a latin szavak írásánál (az *in servito populi dei* helyesen *in servitio populi dei*, aztán *epitátrium* szerepel *epitáfium* helyett), esetenként pedig a fordítások sem pontosak. Közülük a legkirívóbb talán a Szent Ágoston Szabályai Szerint Élő Miasszonyunkról Nevezett Női Kanonokrend *omnibus prodesse* jelmondatát magyarra *üdvösség mindenkinek* formában fordítani. Így ez a mondat egészen mást közvetít, mint a pontos, vagyis a *mindenkinek használni* kifejezés. Ugyanígy kap más értelmet a *vigilantia et fortitudo in domino – éberség és bátorság az úrban* jelmondat a kötetben található és helytelen *éberség és bátorság az uralkodásban* fordításnál.

Zavaró továbbá, hogy a szerző nemcsak az általa feltárt címerekkel, s a címert szerző családokkal foglalkozik, hanem azonos vezetőnév esetén az eltérő predikátumot viselő familiák címerhasználatára is kitér. A daruvári Jankovicsoknál például érinti a pribéri és vuchini Jankovics, sőt a Jankovich-Bésán családot is, vagy Andrassy László püspök címere kapcsán szót ejt az érkeserűi, nemeskéri, szentpéteri, siklósi előneveket viselő Andrassy családokról. Egyrészt ötletszerűsége miatt sem célravezető ez a megoldás, másrészt mert a felgyülemlett adathalmazban nehezebb eligazodni, és akár téves következtetésekre juthat az, aki nem igazodik el a szakmunkákban közölt adatokban.

Minden kommentár nélkül idézem a szerzőt: „A Miltényi családból Miklós és gyermekei a nemességet 1847. december 9-én kapták, nevüknek Miltenbergerről Miltényire való változtatásával. Kempelen: (LR. LXVII-780.). Sajnos címerüknek sem a leírását, sem a rajzát nem találtam”. Ez utóbbi mondatra jelezve ajánlom

a szerző figyelmébe az MNL Országos Levéltára őrizetében lévő, részint a Magyar Királyi Kancelláriai Levéltárban (A 57), részint a Királyi személye körüli minisztérium anyagában (K 19) található – DVD-n és interneten is hozzáférhető – 16–20. századi uralkodói kiváltság- és adománylevelek másolatait tartalmazó Királyi Könyveket (Libri Regii). Segítségükkel sikerült azonosítani például a kötet X. számú ismeretlen, Pécssett, a Szent István tér 17. szám alatti ház belső lépcsőfordulójában lévő címert. A Királyi Könyvek 72. kötetének 370–371. oldalán található, Gross Jenő, Andor és Ferenc szécsényi lakosok részére 1910. augusztus 15-én Ferenc József által adományozott címerlevelében leírt és megfestett címer ugyanis vitathatatlanul egyezik a fent említett épület lépcsőfeljárójában láthatóval. Grossék a hajdan a Batthyány család birtokában lévő, majd a bécsi Biedermann Bankház tulajdonába került üszögpusztai uradalom megvétele révén lettek birtokosok Baranya megyében. A Gross család Pécssett is vásárolt lakóingatlanokat, jelesül a Szent István téri házakban.

A könyv hátralévő 40 oldalt kitevő hat fejezetével (Összegzés, Köszönetnyilvánítás, Idegen szavak és kifejezések magyarázata, Rövidítések feloldása, valamint a Tartalomjegyzék és Színes képmellékletek) kapcsolatban kifogásolnivaló nem fordul elő.

Zárszóként jegyzem meg, hogy köszönettel tartozunk a szerzőnek, hogy nyitott szemmel járta Pécs utcáit, temetőit, és értékes felfedezéseit nem tartotta meg magának, hanem a hallatlan szorgalommal és körültekintéssel összegyűjtött címereket kötetbe foglalva a széles nyilvánosság számára is elérhetővé tette. Mindezt ráadásul úgy, hogy csak kevés hasonló jellegű kiadvány szolgálhatott számára mintául¹. Külön köszönet illeti a szerzőt, hogy a többségében kültéren elhelyezett, az időjárás viszontagságainak, az emberi felelőtlenségnek, nemegyszer szándékos rongálásnak kitett címerek állagának megóvása és az utókor számára történő megmentése érdekében olyan sokat fáradozik. Amennyiben fennáll még a heraldika és genealógia iránti komoly érdeklődése és egyéb elfoglaltságai nem akadályozzák, a fenti javaslatok figyelembe vételével, biztatlán a munka további folytatására, a többi Baranya megyei város címeres emlékeinek feltárására.

Künstlerné Virág Éva

¹ Csak jelzésképpen: Kiss Márton: A budai vár címeres emlékei. *Levéltári Közlemények*, 57 1986/2.; Varga József: Kapuvári címeres emlékek. Kapuvár, 1991.; Végh Gyula: Régi címeres emlékek Kőszegen. *Dunántúli Szemle*, 7. évf. 3–4. sz. 1940.; interneten közzétett anyagok közül: *Címeres síremlékek a (szombathelyi) Szent Márton utcai temetőben* <http://szombathelyisetak.blogspot.hu/2010/10/cimeres-siremlékek-szent-marton-utca.html>